

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка

Філософський факультет

Кафедра політології

КАФЕДРА
ПОЛІТОЛОГІЇ
ЛЬВІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Політичні партії і вибори: українські та світові практики

Випуск 6

Збірник статей і тез за результатами міжнародної наукової конференції «Малі політичні партії та актори у політичному процесі на регіональному та локальному (субнаціональному) рівнях: Україна і світ» – шостої у рамках серії міжнародних конференцій кафедри політології «Політичні партії і вибори: українські та світові практики» (пам'яті Юрія Романовича Шведа) від 26–27 листопада 2021 року

Львів
2022

УДК 329:324(477+100)(063)

П 504

Рецензенти:

Климончук В.Й. – доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політології Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника;

Колодій А.Ф. – доктор філософських наук, професор, професор кафедри політології Львівського національного університету імені Івана Франка;

Луцишин Г.І. – доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політології та міжнародних відносин Національного університету «Львівська політехніка».

Рекомендовано до друку Вченою радою Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол № 26/2 від 24 лютого 2022 р.)

П 504

Політичні партії і вибори : українські та світові практики : зб. ст. і тез за результатами міжнародної наукової конференції «Малі політичні партії та актори у політичному процесі на регіональному та локальному (субнаціональному) рівнях : Україна і світ» – шостої у рамках серії міжнародних конференцій кафедри політології «Політичні партії і вибори : українські та світові практики» (пам'яті Юрія Романовича Шведа) від 26–27 листопада 2021 року / [за ред. Анатолія Романюка і Віталія Литвина]. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2022. – Вип. 6. – 369 с.

ISBN 978-617-10-0698-0

У збірнику представлено наукові статті і тези виступів учасників шостої міжнародної наукової конференції «Політичні партії і вибори: українські та світові практики», присвяченої питанням малих партій та акторів у політичному процесі і вкотре проведеної для вшанування пам'яті Ю. Р. Шведа – українського партолога та псефолога.

Збірник статей і тез конференції організовано рубриками. Загалом у збірнику висвітлено проблематику малих партій і акторів у субнаціональному політичному процесі, партійно-виборчих детермінант політичного процесу на регіональному і локальному рівні й інституційних і комунікаційних параметрів взаємовпливу національного та субнаціонального рівнів політики в Україні і світі. Збірник сприятиме розумінню партійно-виборчої політики і регіоналізму.

УДК 329:324(477+100)(063)

ISBN 978-617-10-0698-0

© Львівський національний університет імені Івана Франка, 2022

ЗМІСТ

Передмова.....	5
Частина 1. Феномен, особливості структуризації й ефекти функціонування малих партій і акторів у субнаціональному політичному процесі: теорія і параметри в Україні....	7
Тарас Радь. Партії мерів як різновид малих політичних партій: поява нового типу локальних партій в Україні після 2014 року	7
Олексій Розумний. Електоральні перспективи «партій мерів» після чергових місцевих виборів.....	42
Юрій Остапець. Місце та функціональні характеристики малих політичних партій в партійній системі України	49
Анатолій Романюк. Параметри та особливості членства в малих політичних партіях регіонального рівня: на прикладі Львівської області	66
Павло Молочко. Вплив національних та «регіональних» партій на структурування партійної системи України: на прикладі Чернівецької області	78
Михайло Зан. Політико-партійна структуризація органів місцевого самоврядування у румуномовних територіальних громадах Чернівецької та Закарпатської областей (за результатами місцевих виборів 2020 року)	88
Едуард Щербенко. «Партія Майдану» як емерджентний актор.....	102
Віра Гапоненко, Світлана Бульбенюк. Роль малих партій у політичному процесі у контексті парламентських виборів 2021 року.....	106
Світлана Була, Оксана Шурко. Вплив партій на локальну демократію в Україні ..	118
Ігор Осадчук. Особливості функціонування малих партій в атиповій напівпрезидентській системі правління у Республіці Казахстан (2007–2021)	125
Віталій Литвин. Проблеми з'ясування сутності, різновидів, сили і релевантності «малих» партій	129
Частина 2. Партійно-виборчі, інституційні і комунікаційні детермінанти структуризації політики на регіональному й локальному рівні та їхній взаємозв'язок з національним урядуванням в Україні.....	151
Олена Новакова. Чинники виборчої структуризації політичного процесу на локальному рівні в Україні	151
Наталія Ротар. (Дис)комунікація національного та субнаціонального рівнів політики в Україні	157
Любомир Скочиляс. Вибори в умовах форс-мажору	167
Віталій Лебедюк, Наталія Андрієнко. Політична участь жінок в Україні: чинники електорального успіху на місцевих виборах 2015 та 2020 років	176
Наталія Стеблина. Визначення політичних пріоритетів місцевих видань за допомогою комп'ютерного аналізу (на матеріалі позачергових виборів мера Харкова 2021 р.)..	187

Анна Бучинська. Електоральна участь та перспективи впровадження електронного голосування в Україні.....	193
Анна Рихлюк. Можливості використання виборчої географії в Україні (на прикладі місцевих виборів 2020 року).....	197
Валерій Манчуський. Причини кризи проникнення в Україні: політологічний аналіз ..	205
Володимир Гнатюк. Концептуальні аспекти інституційної взаємодії національного і субнаціонального рівнів політики в сучасних політологічних дослідженнях ..	218
Орест Семотюк. Інтернет-меми як жанр гумористичного медіаполітичного дискурсу: функціональні та комунікативні аспекти	240
Віктор Гаврилюк. Важливість контролю партії влади над урядом: практика Великої Британії та України	251
Степан Рішко. Індекси й індикатори для аналізу локальних режимів та їхньої кореляції з національними режимами: теоретико-методологічний контекст	257

Частина 3. Сучасні особливості, тренди та проблеми розвитку партійно-виборчої й інституційної складових політичного процесу і урядування в різних країнах світу ... 262

Lyudmila Roska. The role of party systems in overcoming interethnic conflicts	262
Mindaugas Jurkynas. Party leadership selection: The empirical case of the Lithuanian Social Democratic Party	268
Gabriel Székely. The reform of the electoral system to the National Council of the Slovak Republic: Political declarations versus electoral engineering	286
Michal Cirner, Irina Dudinská. Absencia komunálnej reformy na Slovensku a príklady dobrej praxe z ukrajinskej komunálnej reformy	307
Анатолій Ключкович. Тренд популізму в партійно-політичному житті сучасної Словаччини	315
Владіслав Дудінські, Наталія Марадик. Емпіричний вимір діяльності політичних партій Чеської Республіки.....	318
Світлана Матвієнків. Національні меншини Угорщини: представництво в органах державної влади	328
Mridula Ghosh. Major factors influencing the run-up to elections in April 2021 in the state of West Bengal in India	335
Віктор Савінок. Україна в дискурсах німецьких парламентських партій під час виборчої кампанії до Бундестагу 2021 року.....	344
Віра Бурдяк. Вплив партії «Рух за права і свободи» на розвиток політичного процесу Республіки Болгарія.....	351
Руслана Клим. Вплив європейської інтеграції на трансформацію зовнішньополітичних напрямів діяльності політичних партій Болгарії	363

Для нотаток	368
--------------------------	------------

Віталій Лебедюк
*кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри політології та національної безпеки
Національного університету «Острозька академія»*

Наталія Андрієнко
*аналітик Школи політичної
аналітики «ПОЛІС»*

Політична участь жінок в Україні: чинники електорального успіху на місцевих виборах 2015 та 2020 років

Включення жінок до процесу формування політичного порядку денного, участі у прийнятті політичних рішень та розподілі ресурсів на рівні з чоловіками є необхідними умовами репрезентації інтересів жінок та повноцінного функціонування демократичних інститутів [9], що сприяє економічному розвитку [4] та виробленню більш ефективної політики [7]. Місцеві вибори в Україні 2020 року відбулись за новою виборчою системою і в умовах нового адміністративного поділу. Нові повноваження та додаткові фінансові ресурси збільшили роль місцевого самоврядування в політичному житті країни. Тоді як суттєве зменшення кількості місцевих рад, запровадження пропорційної системи із гнучкими списками та введення 40 % гендерної квоти у списках кандидатів створили чергові випробування для політичної системи.

Не зважаючи на те, що на законодавчому рівні зберігається увага до представництва жінок у представницьких органах влади (починаючи з парламентських виборів 2014 року і місцевих виборів 2015 року), кількість досліджень які розкривають детермінанти політичної участі жінок на місцевих виборах є недостатньою [10]. Дослідження політичної участі жінок у місцевих виборах важлива з низки причин. По-перше, частка жінок серед депутатів на локальному рівні набагато вища ніж на регіональному і національному рівнях [2]. По-друге, не зважаючи на зростаючу кількість депутаток серед місцевих рад, ми не до кінця впевненні які чинники впливають на представництво жінок у представницьких органах влади, а відтак існує потреба з'ясувати наскільки виявленні чинники відрізняються від країн з усталеною демократією та країн з перехідним (гібридним) режимом. По-третє, абсолютна більшість досліджень політичної участі жінок на виборах в Україні мають описовий і фрагментарний характер. Таким чином ми намагаємось розширити наше розуміння щодо детермінант політичної участі жінок на місцевих виборах в Україні.

Наше дослідження опирається на напрацювання українських та зарубіжних авторів щодо політичної участі жінок. Робота К. Ченг та М. Тавіц про неформальні впливи під час обрання жінок-кандидаток дає широке розуміння особливих чинників, що впливають на представництво жінок, проте основну увагу дослідниці зосереджують на внутрішньопартійній ґендерній політиці [13]. Інша дослідниця, М. Трамбле пояснює ґендерний склад світових парламентів крізь призму соціально-економічних, політичних і культурних чинників [15]. Одне з небагатьох досліджень політичного представництва жінок на місцевому рівні реалізували А. Сандстром і Д. Стокемер, проаналізувавши вплив політичних та соціально-економічних чинників, до яких зрідка звертаються дослідники, як от підтримка «лівих» партій у регіоні, урбанізація регіону, економічний розвиток і т.д [12].

Вплив електоральних ґендерних квот на представництво жінок в національних парламентах вивчали українська дослідниця Т. Марценюк [6] та американська політологиня М. Крук [11]. Зв'язок між типом виборчих систем та представництвом жінок, зокрема вплив пропорційної виборчої системи на ґендерний склад парламентів європейських країн детально описано в доповіді Венеціанської комісії [4]. Чимало дослідників вивчають чинники, що впливають на ґендерне представництво в рамках соціальної та політичної психології або економіки, проте більшість дослідників, що вивчають політичну участь жінок, фокусують увагу на проблемі представництва жінок у національних парламентах, тоді як на місцевому рівні існує своєрідний вакуум наукових досліджень.

Дослідження буде побудоване наступним чином. Спочатку буде представлено особливості виборчої системи на місцевих виборах та місце в ній ґендерної квоти. Далі ми спробуємо описати основні закономірності представництва жінок на місцевому рівні в Україні. На наступному етапі протестуємо ряд гіпотез з метою виявлення впливу низки чинників на електоральний успіх жінок. Тому, основною метою дослідження є виявлення чинників, які впливають на рівень представництва жінок у місцевих радах України.

Законодавчі особливості місцевих виборів

Відповідно до редакції Закону України «Про місцеві вибори» [8], чинної на момент проведення чергових місцевих виборів 2015 року, монополію на висування кандидатів у депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласної, районної, міської, у тому числі міст Києва та Севастополя, районної в місті ради мали місцеві організації партій. Право на самовисування передбачене не було, однак кандидати у виборчому списку партії могли бути як партійними, так і безпартійними. Це сприяло «маскуванню» безпартійних кандидатів у виборчих списках політичних партій, які в свою чергу змогли скористатись електоральною підтримкою партії.

Максимальна кількість кандидатів у партійних списках, яку могли висувати місцеві осередки політичних партій дорівнювала кількості мандатів у відповідній раді плюс один. Отже, партія могла закріпити за кожним територіальним округом одного кандидата з виборчого списку, а перший номер цього списку не закріплювався за жодним територіальним виборчим округом. Виборчий бюлетень мав включати в себе назви місцевих організацій партій і прізвище кандидата, висунутого відповідною політичною партією в територіальному виборчому окрузі. Виборці одночасно голосували і за партію, і за кандидата, закріпленого партією в територіальному виборчому окрузі, не маючи можливості розмежувати підтримку партії та кандидата або обирати між декількома кандидатами від однієї партії [3].

Таблиця 1

Порівняння законодавчих особливостей на місцевих виборах 2015 та 2020 років

Законодавчі особливості	2015	2020
Законодавче регулювання	Закон України «Про місцеві вибори» від 05.09.2015	Виборчий кодекс України від 24.10.2020
Виборча система	Мажоритарна на виборах до сільських та селищних рад. Пропорційна з закритими списками на виборах до обласних, районних та міських рад.	Мажоритарна на виборах до громад з кількістю виборців до 10 тис. осіб. Пропорційна з гнучкими списками на виборах до громад з кількістю виборців понад 10 тис. осіб.
Виборчий бар'єр	5 %	5 %
Суб'єкт висування	Політична партія або самовисування – на виборах за мажоритарною системою. Політична партія – на виборах за пропорційною системою.	Політична партія або самовисування – на виборах за мажоритарною системою. Політична партія – на виборах за пропорційною системою.
Гендерна квота	30 % у єдиному виборчому списку (за пропорційною системою).	30 % у списку партії (до 10 тисяч) 40 % у єдиному та територіальних виборчих списках (за пропорційною системою).
Заходи за недотримання гендерної квоти	Не передбачено.	Відмова у реєстрації виборчого списку.

Джерело: складено авторами на основі виборчого законодавства України.

Вперше на місцевих виборах 2015 року було закріплено норму щодо гендерної квоти у виборчих списках. У законодавстві зазначалося, що представництво осіб однієї статі у виборчих списках кандидатів у депутати місцевих рад у багатомандатних

виборчих округах має становити не менше 30 відсотків від загальної кількості кандидатів у виборчому списку. Проте Центральна виборча комісія у роз'ясненні про норму гендерної квоти зазначила про недопустимість відмови в реєстрації виборчого списку, в якому недотримана норма щодо гендерного представництва.

За новим Виборчим кодексом, прийнятим практично за три місяці до чергових місцевих виборів 2020 року, передбачалася низка нововведень [1]. Основна відмінність стосувалася тих громад в яких вибори пройдуть за мажоритарною чи пропорційною виборчою системою із гнучкими списками. Поріг для пропорційних партійних виборів було понижено від 90 тисяч виборців до 10 тисяч. Таким чином у громадах понад 10 тисяч виборців ключову роль відігравали політичні партії, оскільки самовисування зберіглося тільки у містах і селищах з кількістю виборців до 10 тисяч. Водночас нововведена пропорційна система із гнучкими списками додала більше ваги партіям впливати не те, хто пройде до ради, аніж виборцям. Причиною цього явища є законодавча норма про 25 % від виборчої квоти, без подолання якої кандидат не зможе «поліпшити» своє місце у списку. В іншому випадку партійний список залишиться таким, яким його сформувала партія від початку виборчих перегонів. Складна система підрахунку голосів враховує місце кандидата, як в окружному так і в загальнопартійному списках. Таким чином, часто кандидатами ставали депутати, які здобули мандати у порядку, визначеному партією, не подолавши при цьому навіть виборчої квоти. Крім того, виборча система гарантує депутатство кандидатам, які розташувались на перших позиціях у загальнопартійних списках, за умови подолання їхньою партією виборчого бар'єру. Додало організаційних та кадрових проблем політичним партіям дотримання 40 % гендерної квоти, яка передбачає, що двоє з кандидатів в кожній п'ятірці списку повинні бути іншої статі. Відтак політична партія повинна була висувати не менш, ніж 5 кандидатів плюс перший номер у списку в кожному виборчому окрузі. Наприклад, у змаганні за мандати в середньостатистичній міській раді з кількістю 42 депутати, партії потрібно висунути щонайменше 26 кандидатів, з яких не менш як 10 іншої статі [5, с. 69]. У громадах з кількістю виборців до 10 тис., де вибори відбувалися за мажоритарною системою організація партії була зобов'язана забезпечити представництво не менше 30 % осіб однієї статі від загальної кількості кандидатів у виборчому списку. Місцеві організації партій, котрі не виконали цю вимогу, не допускалися до подальшої участі у виборах до відповідної ради, шляхом відмови у реєстрації виборчого списку.

Дані та методи дослідження

Під час проведення дослідження було зібрано та проаналізовано інформацію про перебіг та результати чергових місцевих виборів 2015 та 2020 років в Україні, за виключенням Донецької, Луганської областей та Автономної Республіки Крим.

Гіпотеза дослідження: у 2020 році рівень представництва жінок серед місцевих депутатів був зумовлений впливом виборчої системи та електоральної гендерної квоти, на відміну від 2015 року, коли визначальним чинником був рівень ради, до якої балотувалися жінки.

У дослідженні використовується метод множинної лінійної регресії, що дає змогу дослідити зв'язок залежної змінної з незалежними змінними та розрахувати значення залежної змінної в залежності від значень незалежних змінних. Як і будь-який дослідницький метод, множинна лінійна регресія має певні обмеження в застосуванні. Основне застереження полягає в тому, що для отримання обґрунтованих регресійних оцінок і побудови моделі, котра має достатню пояснювальну здатність, обсяг випадків, включених у дослідження має значно перевищувати кількість незалежних змінних. Окрім того, кількість пропущених значень, якщо такі є, має становити не більш як 10 % від кількості спостережень. Оскільки метод є кількісним, необхідно обґрунтовано підходити до даних, що будуть включені до аналізу. Багато явищ, що вивчаються в соціальних науках можуть не мати кількісного виміру. Для включення таких явищ у дослідження необхідно представити їх за порядковою або номінальною шкалою, присвоївши певне значення, проте цей варіант не завжди є можливим. Варто зважати, що для отримання обґрунтованих висновків кількісні показники, включені до набору аналізованих даних, мають якомога чіткіше відображати змінні, які вони репрезентують.

Доцільність використання методу множинної лінійної регресії в даному дослідженні полягає в тому, що метод дає змогу перевірки дослідницької гіпотези з отриманням надійних статистично значущих результатів. У результаті застосування методу очікуємо отримати значення коефіцієнтів впливу незалежних змінних на досліджуване явище, що дозволить підтвердити або спростувати дослідницьку гіпотезу.

Залежною змінною в дослідженні є рівень представництва жінок у місцевих радах. Кожен окремий випадок у дослідженні відповідає певній місцевій раді. Для проведення статистичного аналізу було сформовано два окремі набори даних стосовно перебігу та результатів місцевих виборів 2015 та 2020 років. Всього в дослідженні було зібрано та проаналізовано дані стосовно 9 374 випадків: 7 876 випадків за даними виборів 2015 року та 1 498 випадків за даними 2020 року. Незалежними змінними в дослідженні є: рівень місцевої ради, виборча система і електоральна гендерна квота. Таким чином, місцеві ради в дослідженні розділено на декілька рівнів: обласні, районні, міські (міст обласного або районного значення), селищні і сільські. Дані щодо районних у містах рад не було включено в дослідження. Змінна «виборча система» відповідає типу виборчої системи (пропорційна або мажоритарна), що застосовувався на виборах до відповідної ради. Змінну «електоральна гендерна квота» було доцільно представити не за дихотомічною шкалою, а через

відсоткову частку жінок від загальної кількості зареєстрованих кандидатів на виборах депутатів до певної ради з подальшим порівнянням з часткою кандидаток у 2015 році, коли квота, хоч і діяла, та загалом дотримана не була.

Основні закономірності представництва жінок на місцевому рівні

У 2015 році вибори місцевих депутатів відбувались до 7 876 рад, з яких 6 537 – сільські. Всього обиралось 126 340 місцевих депутатів. Вибори до 10,2 % місцевих рад відбувались за пропорційною системою тоді, як до решти 89,8 % – за мажоритарною. Натомість у 2020 році, внаслідок адміністративно-територіальних змін, кількість місцевих рад зменшилась до 1 498, що на 81 % менше у порівнянні з 2015 роком (з них 611 або 40,8 % становлять сільські ради).

Зі зменшенням кількості місцевих рад, відповідно, зменшилась і кількість місцевих депутатів з 126 340 до 39 975 (різниця – 68,4 %). Одним з чинників, що сприяв зменшенню кількості місцевих рад, стала реорганізація районів, здійснена в рамках адміністративно-територіальної реформи. Відтак, в Україні замість 440 районів утворилось 110, а на виборах до районних рад замість 14 423 депутатів у 2015 році було обрано 4 927 депутатів (на 65,8 % менше).

Найбільш суттєвий вплив на кількість місцевих депутатів мало об'єднання територіальних громад. Внаслідок об'єднання селищних і сільських рад, відповідно, зменшилась і кількість депутатів цих рад з 99 947 у 2015 році до 23 061 у 2020 році (різниця – 77,0 %). Процес об'єднання громад сприяв збільшенню кількості виборців до відповідних рад. У 2020 році частка громад з кількістю виборців понад 10 тис. осіб (вибори в яких відбулись за пропорційною виборчою системою з гнучкими списками) становить 49 %.

Виборчі нововведення 2020 року збільшили долю кандидаток у депутати місцевих рад – до більш ніж 44 % від загальної кількості, порівняно з майже 35 % у 2015 році. Проте, за результатами місцевих виборів 2020 року, частка жінок-депутаток у місцевому самоврядуванні загалом зменшилась на 10,1 % у порівнянні з місцевими виборами 2015 року (таблиця 2).

У 2015 році жінками були 6,75 % мерів міст, 21 % селищних голів і 33 % сільських голів. Відповідно до підсумків місцевих виборів 2020 року, кількість жінок серед мерів міст зросла до 9,81 %. Натомість доля жінок серед селищних голів знизилася до 16,39 %, а серед сільських до 20,96 %. У ЦВК таке зниження пояснюють адміністративно-територіальною реформою і укрупненням населених пунктів за рахунок об'єднання сіл у об'єднані територіальні громади.

Таблиця 2

Частка жінок серед кандидатів та обраних на посади за результатами місцевих виборів 2015 та 2020 року

Місцеві ради	2015		2020	
	кандидатів	обраних	кандидатів	обраних
Обласні ради	29,86	14,95	43,15	27,79
Районні ради	35,59	24,02	44,02	34,32
Київська міська рада	32,05	18,33	43,04	30,83
Міські ради	36,64	29,22	44,62	32,59
Районні в місті ради	38,61	33,3	47,21	43,77
Селищні ради	-	46,1	45,72	37,85
Сільські ради	-	55,67	44,46	41,3
Разом	34,55	49,53	44,66	36,84
Міські голови	13,03	31,36	16,42	16,56

Джерело: складено авторами на основі даних ЦВК.

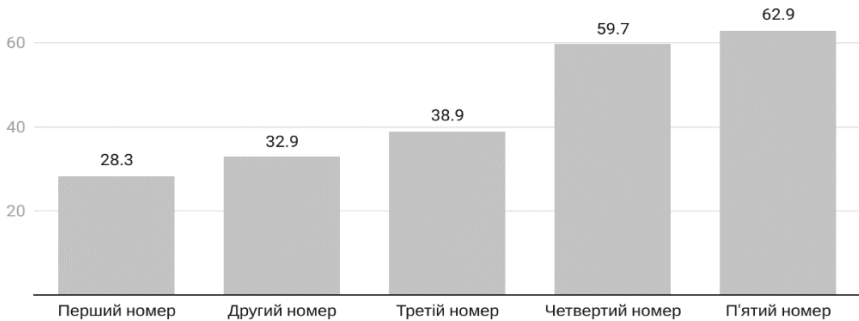

Рис.1. Частка жінок серед кандидатів у загальних виборчих списках на місцевих виборах 2020 року

Джерело: обраховано авторами на основі даних ЦВК щодо перших 20 позицій усіх виборчих списків.

Значно підвищилось представництво жінок на обласному рівні рад з майже 15 % до 27,8 %. Водночас, представництво жінок у депутатських корпусах сільських рад навпаки суттєво знизилось з 55,6 % до 41,3 %, хоча як і у 2015 р, частка жінок-депутаток сільських і селищних рад лишається найвищою серед представницьких органів влади в Україні. Зниження загальної частки жінок-депутаток у місцевих

радах порівняно з 2015 роком можна пояснити значним зменшенням кількості сільських рад, де жінки традиційно мали більшість.

Проте дані щодо кандидатів у депутати свідчать, що запровадження квот не сприяло сприйняттю жінок як частини команди. Проаналізувавши як саме партії розміщують жінок у п'ятірках загальних виборчих списків, можна дійти висновку, що найчастіше партії висувають жінок 4-5 номером у п'ятірці і вдвічі рідше першим (рис. 1).

Чинники електорального успіху жінок на місцевих виборах

Зібравши необхідну кількість даних ми побудували три регресійні моделі з метою перевірки гіпотез щодо впливу інституційних чинників на рівень представництва жінок у представницьких органах влади України. В перших двох моделях ми протестували вплив двох незалежних змінних (рівень ради та виборча система), а в третій моделі додали змінну щодо частки кандидаток для перевірки гіпотези про вплив ґендерної квоти на залежну змінну.

Результати першої моделі вказують на те, що найвищий рівень впливу на частку представництва жінок має рівень місцевої ради (чим він нижчий, тим більше жінок буде представлено в депутатському корпусі) та виборча система (від'ємне значення коефіцієнту вказує на обернений вплив, тобто частка жінок серед депутатів місцевих рад зростає за мажоритарної системи). R-квадрат є показником пояснювальної здатності отриманої моделі. Він вказує на ту частину дисперсії, яку можна пояснити за допомогою лінійної регресії, інакше кажучи – якою мірою незалежні змінні здатні пояснити зміну значення досліджуваного явища. Показник R-квадрат для цієї моделі становить 0,19 або пояснює 19 % дисперсії залежної змінної (таблиця 3). Порівнявши результати, отримані за допомогою моделювання з реальними результатами виборів 2015 р., можемо переконатись у надійності регресійної моделі (різниця не перевищує 3,3 %).

Таблиця 3

Результати регресійного моделювання (метод найменших квадратів)

	Model 1 (local elections 2015)	Model 2 (local elections 2020)	Model 3 (local elections 2020)
Council_level	8,767 (0,679)***	1,769 (0,394)***	0,823 (0,298)**
Electoral_system	-5,764 (1,844)**	-5,003 (0,813)***	-7,663 (0,617)***
Percentage_of_w_candidates	-	-	1,140 (0,034)***
Constant	10,739	33,003	-12,804
Adjusted R Square	0,19	0,108	0,495
N	7 876	1498	1498

*p < 0.05, **p < 0.01, ***p < 0.001.

Результати другої моделі вказують на те, що найвищий рівень впливу на частку представництва жінок тепер має виборча система (від'ємне значення коефіцієнту вказує на обернений вплив, тобто частка жінок серед депутатів місцевих рад зростає за мажоритарної системи) та рівень місцевої ради (чим він нижчий, тим більше жінок буде представлено в депутатському корпусі). Показник R-квадрат для цієї моделі становить 0,109 або пояснює 10,9 % дисперсії залежної змінної. На відміну від першої моделі (моделювання місцевих виборів 2015 року), рівень ради не має визначального впливу на залежну змінну, тоді як виборча система має найвищий рівень впливу. Від'ємне значення коефіцієнту вказує на обернений вплив пропорційної виборчої системи на представництво жінок серед депутатів місцевих рад. Значення коефіцієнтів регресійної моделі дозволяє стверджувати, що рівень лінійної залежності між рівнем ради та часткою жінок, що в ній представлена за результатами місцевих виборів 2020 року, був несуттєвим. Саме тому різниця між часткою жінок у радах різних рівнів за результатами місцевих виборів 2020 році значно менша, а ніж у 2015 році.

Після місцевих виборів 2015 року в Україні існував обернений лінійний зв'язок між рівнем місцевих рад та часткою жінок-депутаток, що в них представлені. На рівні обласних рад частка жінок була найменшою, в середньому 14,9 %, та поступово збільшувалась зі зниженням рівня місцевої ради (для сільських рад частка жінок у депутатському корпусі становила 55,6 %). Місцеві вибори 2020 року зруйнували цю обернену залежність і, хоча частка жінок на сільському та селищному рівнях лишається найвищою, за результатами виборів значно підвищилась присутність жінок-депутаток в обласних, районних та міських радах. Зокрема, представництво жінок на рівні обласних рад зросло майже вдвічі (до 27,8 %), порівнюючи з попередніми місцевими виборами 2015 року.

Результати третьої моделі вказують на те, що найвищий рівень впливу на частку представництва жінок має виборча система (від'ємний коефіцієнт є свідченням оберненого типу лінійного зв'язку), частка кандидаток (чим вища частка, тим більше жінок представлено серед депутатського складу відповідної ради) та рівень ради (позитивний, однак не суттєвий вплив). Показник R-квадрат для цієї моделі становить 0,496 або пояснює 49,6 % дисперсії залежної змінної.

Результати регресійного аналізу підтверджують дослідницьку гіпотезу про те, що у 2020 році ключовими чинниками, що вплинули на частку жінок серед депутатів місцевих рад були виборча система та електоральна гендерна квота, на відміну від 2015 року, коли визначальним фактором був рівень місцевої ради.

Висновки

В результаті проведеного дослідження було підтверджено гіпотезу про визначальний вплив ряду чинників на представництво жінок у місцевих радах

після чергових місцевих виборів 2015 та 2020 років. Обрахунок та порівняння впливу кожного з чинників, шляхом знаходження вагових коефіцієнтів дав змогу зробити висновки про рівень впливу окремих чинників на частку жінок у місцевих радах.

У результаті моделювання ґендерного складу місцевої ради залежно від статистично значущих коефіцієнтів, здобутих за допомогою регресійного аналізу, було з'ясовано, що найбільш суттєвий вплив на представництво жінок, за результатами місцевих виборів 2020 року, має виборча система та електоральна ґендерна квота, тоді, як за результатами місцевих виборів 2015 року, визначальним чинником був рівень місцевої ради.

Найбільшим здобутком місцевих виборів 2020 року стало значне послаблення оберненої лінійної залежності між рівнем ради та представництвом жінок у депутатському корпусі. Як свідчать результати моделювання, цей чинник більше не є визначальним, що відкриває більше можливостей для доступу жінок на вищі рівні місцевого самоврядування.

Не зважаючи на те, що в загальному частка жінок, залучених до врядування в громадах, знизилася, у порівнянні з місцевими виборами 2015 року, місцеві вибори 2020 року сприяли збільшенню представництва жінок через впровадження ґендерних квот, а не пропорційної виборчої системи з гнучкими списками.

Результати дослідження дають нам додаткову інформацію про те, на які чинники варто звернути увагу під час розробки ефективної ґендерної політики в Україні та інформують про додаткові виклики для жінок, які балотуються до рад за пропорційною виборчою системою з гнучкими списками. Подальші наукові пошуки щодо виявлення чинників політичної участі жінок на місцевих виборах в Україні повинні включати соціально-економічні та культурні показники.

Список використаних джерел:

1. Виборчий кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text> (дата звернення: 16.10.2021).
2. Ґендерний моніторинг місцевих виборів // Відомості ЦВК. URL: <https://www.cvk.gov.ua/actualna-informaciya/187243.html> (дата звернення: 07.10.2021).
3. Громадське спостереження за черговими місцевими виборами 2015 року: підсумковий звіт / О. Айвазовська та ін. // ОПОРА. 2015.
4. Европейская комиссия за демократию через право (Венецианская комиссия). Доклад о влиянии избирательных систем на представительство женщин в политике / Страсбург, 2009. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2009\)029-rus](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2009)029-rus) (дата звернення: 10.11.2021).

5. Лебедюк В. Регіональні особливості місцевих виборів в Україні 2015 та 2020 рр. / Політичні партії і вибори: українські та світові практики: зб. ст. і тез за результатами п'ятої міжнародної наукової конференції «Політичні партії і вибори: українські та світові практики» (пам'яті Юрія Романовича Шведа, м. Львів, 28 листопада 2020 року). Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2021. Вип. 5. С. 68-78.
6. Марценюк Т. Залученість жінок у політику: країни ЄС і Україна // Гендерна рівність і розвиток: погляд у контексті європейської стратегії України. Київ, 2016., С. 235–244.
7. Мізіна Д. Чому варто голосувати за жінок? // Гендер в Деталях. 2019. URL: <https://genderindetail.org.ua/season-topic/polityka/chomu-varto-golosuvati-zazhinok-134921.html> (дата звернення: 20.10.2021).
8. Про місцеві вибори. Редакція закону України від 05.09.2015 // База даних «Законодавство України»/ВР України.
9. Рада Європи. Стратегія гендерної рівності Ради Європи на 2018-2023 рр. URL: <https://rm.coe.int/prems-041318-gbr-gender-equality-strategy-2023-ukr-new2/16808b35a4> (дата звернення: 24.11.2021).
10. Kostiuhenko T., Martsenyuk T., Oksamytna S., Women Politicians and Parliamentary Elections in Ukraine and Georgia in 2012, East/West: Journal of Ukrainian Studies, 2015, Vol. 2, No. 2, pp. 83-110.
11. Krook M. Reforming representation: The diffusion of candidate gender quotas worldwide // Politics & Gender, 2006, Vol. 2, No. 3, pp. 303-327.
12. Sundstrom A., Stockemer D. What determines women's political representation at the local level? A fine-grained analysis of the European regions // International Journal of Comparative Sociology, 2015, Vol. 56, Issue 3-4, pp. 254-274.
13. Tavits M. The Development of Stable Party Support: Electoral Dynamics in Post-Communist Europe // American Journal of Political Science, 2005, Vol. 49, No. 2, pp. 283-298.
14. Tavits M., Cheng C. Informal Influences in Selecting Female Political Candidates // Political Research Quarterly, 2009, Vol. 64, Issue 2, pp. 460-471.
15. Tremblay M. Democracy, Representation, and Women: A Comparative Analysis // Democratization, 2007, Vol. 14, No. 4, pp. 533-553.